

Könyvszemle

SIPOS JÚLIA GONDOZÁSÁBAN

NAGY PÉTER TIBOR: VALLÁSOSSÁG-TÖRTÉNET, -SZOCIOLÓGIA

Nagy Péter Tibor tizenöt tanulmányban, egy 300 oldalnyi terjedelmű könyvben gyűjtötte össze 1979 óta kitaró szorgalommal végzett, a hazai vallásossággal foglalkozó tanulmányait, melyek a magyar vallásszociológia maradandó értékeinek bizonyulnak, s ettől nem függetlenül, alapvető ismereteket és eligazítást adnak a magyar társadalom 20. századi vallási állapotairól.

A tanulmányokat a szerző hat nagyobb egységbe rendezte, ami megkönnyíti az egyébként nem könnyen olvasható, adatokkal, táblázatokkal meglehetősen zsúfolt tanulmányok követését.

Az első részben Nagy Péter Tibor mintha figyelmeztetné az olvasót, hogy a következő részekben leírtakat ne vegye készpénznek. A legelső tanulmány zavarba ejtő bőségben sorakoztatja fel az érveket, amelyek mindegyike amellett szól, hogy a vallásosság mérhetetlen, nincsenek és elvileg nem is lehetnek megbízható és érvényes adatok, melyek alapján a vallásosságról, a felekezeti hovatartozásról, a szekularizációról bizonyos kijelentéseket tehetnénk. Ugyanakkor, a szerző későbbi tanulmányaiban arról tesz tanúságot, hogy kellő kreativitással és originalitással közel lehet férközni a vallásosság rejtőző dimenzióihoz, meg lehet találni azok szociológiai meghatározóit, érvényes következtetéseket lehet levonni a mégoly bizonytalan státuszú adatok alapján is.

A második nagyobb egység első tanulmánya nagyszerű kísérlet arra, hogy a keresztény-nemzeti kurzus által minden ízében áthatott Horthy-korszak társadalmában meg lehessen találni a manifeszt ideológiai kultiváció tengerében a szekularizált, modernizált szigeteket, amelyek kiterjedését a szerző 10 és 40% közé helyezi el, nyilván nem függetlenül az alkalmazott indikátortól. Ezt a történet-szociológiai irányt érdemes volna folytatni. Az 1945-ben bekövetkezett rendszerváltás vallásosságra és az egyházakra gyakorolt hatásaival foglalkozó tanulmány szintén eredeti módon közelít a témához, gondolok a „keresztény” szó gyakoriságának idő függvényében történő bemutatására, a egyes házasságok statisztikai elemzésére, a normasértésekre vagy a visszaemlékezésekre támaszkodó kutatásra, melynek alapján az iskolai hittanulás gyakoriságára tudott következtetni a szerző. Ebben a részben bukkan fel a kötet nagy

innovációja, a kohorszalapú elemzés, amely a vizsgált vallási folyamatok időben bekövetkezett változásainak vizsgálatára ad lehetőséget.

A harmadik nagyobb egységben a rendszerváltozás utáni folyamatokról esik szó, melyek kutatása során az elemzés nem ütközik a korábbi korszakok esetében óhatatlanul jelentkező adat- és forráshiány által támasztott akadályokba. Egyértelműen kiderül, hogy Budapest és a vidéki Magyarország között szakadék van a vallásosság indikátorainak tükrében. Az is fontos adat, hogy a rendszerváltás egyházi vesztesei a nagy egyházak, a kisebb egyházak viszont megerősödtek, jóllehet, a szekularizáció ingája mind vidéken, mind Budapesten erősen kilengett az elvállaltalanodás irányába, bár mind az egyházas, mind a privát vallásosság enklávéi megmaradtak az egész országban. Izgalmas kérdés, és a választ csak a jövő történései adhatják meg, hogy a 2010 után berendezkedett, leválthatatlannak tűnő kurzus egyházak iránt megnyilvánuló barátságossága, az iskolák egy részének vissza-„egyháziasítása” elég lesz-e ahhoz, hogy a szekularizációs inga visszafele mozduljon el a vallásosság irányába.

A negyedik nagyobb egységben a szerző a vallásosság és a politika viszonyát felsejegeti, megkeresve a pártválasztások esetleges vallási motívumait. Frappáns módszertani innováció a Csurka-index, melynek révén sikerül a keresztény vallásosság és az antiszemitizmus közvetlen válaszadásban szemérmesen tagadott kapcsolatára fényt derítenie.

Az ötödik nagyobb egységben is találunk egy kiváló és termékeny kutatási ötletet, amely az „eredendő bűn” dogmájába vetett hit elfogadónak politikai-ideológiai világképét rekonstruálja, kimutatva az eredendő bűnbe vetett hit együttélését a tudatban az antiszemitizmussal, a konzervativizmussal és antimodernizmussal. Jó hír, hogy a kérdés idején a megkérdezettek többsége (53%) nem hitt az eredendő bűnben, rossz hír, hogy az eredendő bűnben hívők aránya nem sokkal marad az 50% alatt.

Egészében a könyv megkerülhetetlen olvasmány azok számára, akik a magyar társadalomban a huszadik században jelentkező vallási folyamatokkal akarnak foglalkozni. Kritikaként azonban megjegyzendő, hogy a könyvben közölt tanulmányok jelen formájukban csak a legszűkebb szakma számára befogadhatóak. Érdeemes volna a szerzőnek a tanulmányok alapján egy széles körben érthető és befogadható könyvet írnia, melyben markánsabban mutatkoznának meg a szerző gondolatai és az azok alapján kibontakozó üzenetek.¹

(Nagy Péter Tibor: Vallásosság-történet, -szociológia. Iskolakultúra könyvek 53. WJLF, 2021 DOI: 10.14232/iqkonyv.Nagy.2021, http://misc.bibl.u-szeged.hu/58207/1/iskolakultura_konyvek_053.pdf)

Csepeli György
szociológus

¹ A szöveg alapja a Wesley János Főiskola által szervezett 2021. május 29-én tartott vitanapon hangzott el.